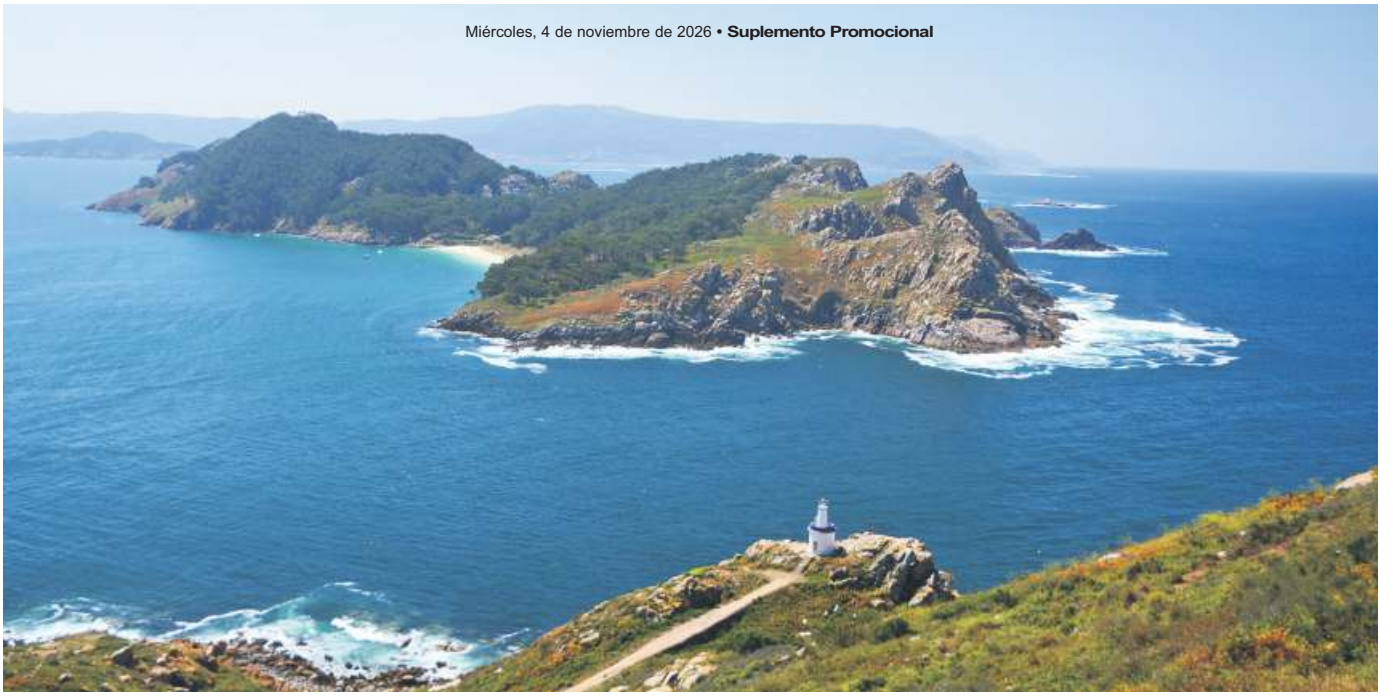

LIFE INSULAR: recuperar a natureza das illas

Cíes, Ons e Sálvora avanzan na recuperación dos seus hábitats naturais grazas a un proxecto europeo que une conservación, investigación e participación cidadá. A retirada de plantas invasoras e de antigas plantacións forestais abre espazo para devolverlle á vexetación autóctona o seu lugar na paisaxe.

As illas forman parte da nosa maneira de recoñecer Galicia. Na entrada das rías, as súas siluetas acompañan a vida das poboacións costeiras e gardan un patrimonio natural e cultural que recibimos das xeracións anteriores. Conservar este patrimonio require coñecelo, coidalo e actuar sobre as ameazas que, ás veces de maneira pouco visible, van transformando os seus ecosistemas.

Con este propósito naceu LIFE INSULAR, un proxecto de cooperación entre España e Irlanda que traballa na recuperación de dunas e matogueiras de territorios insulares do océano Atlántico. En Galicia, as actuacións desenvólvense nos arquipélagos de Cíes, Ons e Sálvora, dentro do Parque Nacional Marítimo-Terrestre das Illas Atlánticas. O proxecto tamén abrangue La Graciosa, en Canarias, e espazos dos condados irlandeses de Donegal e Wexford, reunindo oito zonas especiais de conservación da Rede Natura 2000.

Estes lugares presentan paisaxes diferentes, pero comparten problemas que condicionan o seu futuro: a expansión de especies exóticas invasoras, a ocupación de hábitats naturais por antigas plantacións forestais e as presións asociadas ao uso do territorio. LIFE INSULAR aborda estas ameazas mediante unha estratexia que combina a súa eliminación coa recuperación da vexetación propia de cada lugar.

O proxecto está coordinado polo IBADER da Universidade de Santiago de Compostela. En Galicia, a Dirección Xeral de Patrimonio Natural da Xunta de Galicia e TRAGSA participan na súa execución, en colaboración co equipo do Parque Nacional. Completan esta cooperación o Organismo Autónomo Parques Nacionales, o National Parks and Wildlife Service do Goberno de Irlanda e a empresa pública irlandesa Coillte.

Cun orzamento de máis de 5,2 millóns de euros, financiado nun 75 % polo programa LIFE da Unión Europea, esta iniciativa transforma a cooperación europea en traballos concretos sobre o terreo. A súa finalidade é recuperar superficie para os hábitats naturais, mellorar o seu estado de conservación e reforzar a súa capacidade para afrontar os cambios ambientais.

LIFE INSULAR inviste máis de 5,2 millóns de euros na restauración dos hábitats naturais ameazados nas illas atlánticas de Galicia, Canarias e Irlanda

O valor das illas: unha natureza que merece conservarse

Unha illa pode parecer pequena nun mapa e, con todo, albergar unha extraordinaria diversidade de ambientes. Nas Illas Atlánticas, os cantís, as praias, as dunas, as matogueiras e os fondos mariños forman un mosaico no que cada peza contribúe á riqueza do conxunto.

As condicións son esixentes. O vento, a salinidade, a escaseza de solo ou a mobilidade da area determinan que plantas poden vivir en cada lugar. A vexetación que vemos ao percorrer unha illa é o resultado dunha longa adaptación a estas circunstancias. Desde as pequenas plantas das praias ata os arbustos que resisten nas ladeiras expostas ao océano, cada comunidade ocupa un espazo e desempeña unha función. O illamento tamén contribúe á singularidade destes territorios. As poboacións insulares poden conservar características propias e, nalgúns casos, especies cunha distribución moi restrinxida. A súa conservación permite manter unha parte da diversidade natural que dificilmente podería substituírse se chegase a desaparecer.

Esta singularidade vai acompañada dunha especial fraxilidade. Nun territorio limitado, a expansión dunha planta invasora pode ocupar unha proporción importante do espazo dispoñible. A perda dunha pequena superficie de dunas ou matogueira pode ter consecuencias relevantes para especies que dependen destes ambientes e que teñen poucas posibilidades de desprazarse a outros lugares.

As dunas exemplifican ben esta relación entre riqueza e vulnerabilidade. Aparentemente sinxelas, albergan comunidades diferentes segundo a distancia ao mar, a estabilidade da area e a humidade. A vexetación contribúe a reter sedimentos e ofrece alimento e refuxio a numerosos animais. Estes sistemas tamén axudan a amortecer os efectos dos temporais sobre a costa e proporcionan espazos de recreo e contacto coa natureza.

Por iso, conservar as illas esixe mirar máis alá das especies máis coñecidas ou das paisaxes máis fotografadas. Cómpre atender tamén ás pequenas plantas, aos insectos, aos solos e ás relacións que manteñen entre eles. Desa rede de vida depende que as illas sigan sendo lugares singulares, capaces de conservar a súa biodiversidade e de ofrecer á sociedade os beneficios dunha natureza ben preservada.

www.lifeinsular.eu

life insular
LIFE20 NAT/ES/001007

NATURA 2000

USC IBADER Instituto de Biodiversidade Agraria e Desenvolvemento Rural
XUNTA DE GALICIA DIRECCIÓN XERAL DE PATRIMONIO NATURAL
An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta Department of Housing, Local Government and Heritage
Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico
Organismo Autónomo Parques Nacionales
Tragsa Grupo Tragsa
COILLTE

Cara a unhas illas libres de plantacións de eucaliptos,

con máis espazo para as dunas e as matogueiras autóctonas

Cíes recupera a súa paisaxe na porta da ría de Vigo

Desde a ría de Vigo, a silueta das Cíes é unha das imaxes máis recoñecibles da costa galega. Monteagudo, Faro e San Martiño conforman un arquipélago no que conviven praias, cantís, sistemas dunares e matogueiras costeiras de gran interese para a conservación.

Parte desta paisaxe foi transformada por plantacións forestais realizadas no pasado. Os eucaliptos e outras especies exóticas ocuparon terreos nos que a vexetación propia das illas perdeu espazo. Co paso do tempo, a dispersión de sementes e a aparición de novos exemplares estenderon a súa influencia máis alá das zonas inicialmente plantadas.

A retirada destas formacións é unha das actuacións máis visibles da recuperación ambiental das Cíes. LIFE INSULAR impulsa este proceso, especialmente na illa de San Martiño, dentro dunha estratexia máis ampla desenvolvida pola Xunta de Galicia e polo Parque Nacional. O horizonte é devolver á porta da ría de Vigo unha paisaxe na que os hábitats naturais recuperen protagonismo.

O avance require tempo. Os traballos progresan de maneira diferente nas tres illas e a retirada dos exemplares adultos debe acompañarse de intervencións posteriores. O eucalipto pode rebrotar, de modo que as zonas tratadas necesitan revisións e novas actuacións para evitar que volva ocupar os espazos recuperados. A campaña de control de rebrotes realizada en San Martiño durante 2026 mostra a importancia desta continuidade.

Traballar nunha illa engade dificultades. O acceso, o transporte de materiais e as condicións meteorolóxicas condicionan a organización dos equipos. A intervención debe adaptarse ao terreo e á presenza de hábitats sensibles, procurando reducir as afeccións sobre a vexetación que se quere conservar.

Tras a retirada das plantacións, comeza outra etapa decisiva: a recuperación das comunidades naturais. Nas áreas de actuación de LIFE INSULAR, o obxectivo é favorecer as dunas e as matogueiras características, apoiando a rexeneración

LIFE INSULAR retira eucaliptos e planta especies autóctonas nas illas Cíes para devolverlle o protagonismo aos hábitats naturais

espontánea e introducindo planta autóctona onde resulta necesario. A restauración debe responder ao hábitat de cada lugar.

Nas Cíes, este proceso xa inclúe a plantación de especies producidas polo proxecto para recuperar os ambientes dunares e de matogueira de San Martiño.

O cambio que se busca terá unha expresión visible na paisaxe, pero tamén outra máis discreta: máis oportunidades para as plantas propias das illas, mellores condicións para a fauna e unha menor presión das especies invasoras. Recuperar as Cíes significa conservar o valor natural dun lugar que forma parte da identidade de Vigo e do patrimonio de toda Galicia.

Ons: conservar unha illa viva

Na entrada da ría de Pontevedra, Ons reúne natureza, historia e unha relación co mar que segue presente na súa vida cotiá. As praias e os cantís conviven con camiños, vivendas e pegadas dos usos tradicionais, formando unha paisaxe na que o patrimonio natural e o cultural están estreitamente ligados.

As matogueiras costeiras ocupan unha parte importante do arquipélago. Toxos, breixos e outras especies adaptadas á exposición mariña conforman comunidades de gran interese, entre as que destaca Cytisus insularis, unha xesta endémica vinculada a estes territorios insulares. Nas praias, a vexetación dunar completa este mosaico de ambientes.

LIFE INSULAR traballa para reducir a presenza de plantas exóticas invasoras que compiten coa flora autóctona e alteran estes hábitats. As intervencións permiten liberar espazo e mellorar as condicións para que as especies características poidan recuperarse.

Conservar Ons tamén implica explicar o valor do que se está a

protexer. Unha matogueira costeira pode pasar desapercibida para quen busca unha praia ou unha panorámica, pero alberga unha parte esencial da biodiversidade da illa. Coñecer esa riqueza axuda a comprender a importancia de respectar os itinerarios e as zonas sensibles.

A conservación contribúe así a manter unha illa con identidade propia, na que o desfrute da paisaxe e o contacto coa súa cultura poidan seguir ligados ao coidado do territorio. O futuro de Ons depende tamén de conservar os ambientes naturais que a fan diferente.

Sálvora: coidar unha paisaxe singular na entrada de Arousa

Sálvora e os illotes que a acompañan forman unha paisaxe de granito, area e vexetación costeira na entrada da ría de Arousa. As formas das rochas, os sistemas dunares e os espazos abertos ofrecen unha imaxe distinta á das illas máis abruptas do Parque Nacional.

A menor presión humana sobre parte deste arquipélago permitiu conservar ambientes de elevada naturalidade. Esta circunstancia aumenta o seu valor e tamén a responsabilidade de evitar que novas alteracións comprometan a súa conservación.

As especies invasoras poden establecerse mesmo en lugares pouco frecuentados. Unha vez asentadas, teñen capacidade para expandirse e ocupar espazos nos que medran as plantas características das dunas e das matogueiras. A intervención temperá e o seguimento son fundamentais para conter este proceso.

En Sálvora, LIFE INSULAR desenvolve traballos de eliminación e control destas especies como parte da recuperación dos hábitats insulares galegos. O seu interese reside en conservar as comunidades naturais e reducir unha ameaza que pode transformar progresivamente a paisaxe.

Este arquipélago lembra que a conservación tamén consiste en actuar antes de que o deterioro sexa evidente. Coidar os lugares que manteñen unha boa parte dos seus valores naturais permite preservar refuxios de biodiversidade e evitar perdas difíciles de reparar.

Menos invasoras, máis espazo para a vida das illas

As especies exóticas invasoras son unha das principais ameazas que aborda LIFE INSULAR. Son plantas introducidas fóra da súa área natural que conseguen establecerse, expandirse e provocar danos nos ecosistemas que ocupan.

Nas illas, estes efectos poden ser especialmente intensos. Algunhas especies forman cubertas densas que desprazan a vexetación das dunas; outras colonizan as matogueiras ou producen abundantes sementes que facilitan a súa expansión. A transformación afecta ás plantas propias destes ambientes e, a través delas, aos animais que atopan alí alimento, refuxio ou lugares de reprodución.

A loita contra as invasoras require coñecer cada especie e adaptar os traballos ás súas características. Cómpre localizar os exemplares, intervir de maneira selectiva e revisar posteriormente as zonas tratadas. Unha raíz, un fragmento vexetal ou as sementes que permanecen no solo poden dar lugar a novas plantas.

LIFE INSULAR aplica métodos preferentemente manuais e sen herbicidas, adecuados á sensibilidade dos hábitats nos que actúa. O coidado na execución permite reducir a competencia das invasoras preservando a vexetación autóctona que debe constituír a base da recuperación.

En Cíes, Ons e Sálvora, as actuacións de eliminación e control de especies vexetais invasoras xa abranguen máis de 145 hectáreas. Esta superficie representa un avance relevante na redución dunha das presións que condicionan a conservación dos tres arquipélagos.

LIFE INSULAR retira plantas invasoras en máis de 145 ha de Cíes, Ons e Sálvora con métodos manuais para recuperar a vexetación autóctona

O éxito debe comprobarse coa evolución dos lugares tratados: a recuperación das especies características, a mellora da estrutura da vexetación e a capacidade de manter os resultados. Por iso, o seguimento acompaña os traballos de restauración. As avaliacións realizadas polo proxecto están a detectar melloras na superficie, composición e estrutura dos hábitats nas zonas de actuación galegas.

Avanzar cara a unhas illas libres de invasoras esixe tamén previr novas introducións. A información á cidadanía e o coidado nas visitas axudan a reducir a chegada e a dispersión de sementes ou fragmentos vexetais. Cada actuación de conservación gaña eficacia cando se acompaña dunha sociedade que coñece o problema e participa na súa solución.

Sementes locais para recuperar o futuro

A restauración comeza moitas veces cun xesto pequeno: recoller unha semente dunha planta que medra na propia illa. Ese material pode converterse, tras o seu cultivo, nun novo exemplar destinado a recuperar unha zona degradada.

LIFE INSULAR recolle e produce plantas características dos hábitats nos que traballa. A procedencia do material ten unha especial importancia, xa que as poboacións locais conservan unha diversidade xenética vinculada ás condicións ambientais do territorio. Empregalas na restauración axuda a preservar esa identidade e evita introducir material de procedencia inadecuada.

O proceso require coñecemento e paciencia. Hai que seleccionar os lugares de recollida, respectar os ciclos das plantas, preparar o material e establecer as condicións axeitadas para a súa xerminación ou reprodución. Despois, os exemplares deben desenvolverse ata estar preparados para a súa introdución no medio natural.

Este traballo forma parte dun esforzo continuado do Parque Nacional para dispoñer de planta autóctona. A campaña de recollida de 2025 reuniu máis de 8.000 sementes de sete especies propias dos bosques e matogueiras atlánticas. A produción de planta local permite apoiar a recuperación dos ambientes naturais e conservar recursos para futuras actuacións.

Entre as especies que reciben unha atención especial destaca a camariña, Corema album. Este arbusto litoral, recoñecible polos seus froitos brancos, forma parte da paisaxe das dunas atlánticas. A perda e transformación do seu hábitat reduciron as súas poboacións, facendo necesaria unha intervención que combine coñecemento científico e traballo de conservación.

A colaboración entre o Parque Nacional, o IBADER da Universidade de Santiago de Compostela e a Universidade de Vigo permitiu avanzar nos protocolos para a súa propagación. Estes resultados facilitan a produción de exemplares e achegan ferramentas que poderán empregarse noutras actuacións de recuperación da especie.

As plantacións de camariña realizadas nas Cíes dan unha expresión concreta a este esforzo. Recuperar a especie contribúe tamén a conservar as comunidades dunares das que forma parte e as relacións que mantén coa fauna do litoral.

A investigación xenética completa este traballo. Coñecer as relacións entre as poboacións insulares e as da costa próxima axuda a tomar decisións sobre o material máis adecuado para a restauración. A ciencia proporciona así unha base para actuar con maior precisión e conservar a diversidade que fai singulares estes territorios.

O que gaña a sociedade cando se recuperan as illas

Unha duna que recupera a súa vexetación, unha matogueira na que diminúe a presenza de invasoras ou unha zona que deixa atrás unha antiga plantación forestal son resultados que benefician ao conxunto da sociedade. Melloran o patrimonio natural, conservan a paisaxe e permiten que as xeracións futuras sigan coñecendo e desfrutando destes lugares.

A RECOLLIDA de sementes e produción de planta autóctona, como a camariña, permiten recuperar dunas e matogueiras preservando a xenética local

Os ecosistemas ben conservados ofrecen beneficios que ás veces pasan desapercibidos. As dunas contribúen á protección do litoral fronte aos temporais. A vexetación proporciona refuxio e alimento á fauna, incluídos os insectos polinizadores. A diversidade de ambientes mantén oportunidades para a educación, a investigación e o contacto coa natureza.

A recuperación das illas tamén contribúe a conservar o atractivo dun territorio no que a paisaxe é parte esencial da experiencia de residentes e visitantes. Un turismo ligado ao coñecemento e ao respecto dos espazos naturais depende de que estes manteñan os valores que motivan a visita. Coidar as illas é, por tanto, unha forma de coidar a base natural desa actividade.

LIFE INSULAR incorpora a participación cidadá como parte deste proceso. As xornadas de voluntariado, os obradoiros escolares, as actividades divulgativas e a información nos espazos de visita achegan a conservación á vida cotiá. Permiten comprender por que se retiran determinadas plantas, por que se protexe unha zona dunar ou por que a recuperación necesita continuidade.